

Lychnari

Verkenningen in het Griekenland van nu

Winter 2022 - nummer 4
Losse nummers € 13,95
www.lychnari.nl

**Benaki-museum, de Griekse aanwezigheid in Klein-Azië
Wandeltocht langs Atheense heuvels | Ontmoetingen in de Pindus
Schoonheid van verval | De zijdeteelt in Souflí, toen en nu
Bij het overlijden van Irini Papá**

Syros onder de vleugels
van Soeur Thérèse

De gevleugelde non van Ano Syros

LIENKE EN ANKE VAN NUGTEREN

De geschiedenis van deze bijzondere dame begint ver in het verleden en ver van Syros, aan het begin van de 18e eeuw in het Perzische Rijk. Daar woonde al sinds eeuwen de Armeens-katholieke familie Mirzian, in het dorp Khosjekasjene, gelegen in een christelijke enclave van de provincie Nachitsjevan, het huidige Azerbeidzjan. Aan het vreedzame bestaan van dit dorp kwam een einde toen het grondgebied betwist werd door de Perzische sjah Nader en de Osmaanse sultan Ahmed III.

Tussen 1710 en 1740 sloegen steeds meer christenen op de vlucht voor het oorlogsgeweld. In 1718 besloot de priester van de Dominicaner parochie van Khosjekasjene eveneens naar veiliger oorden te trekken. Niet alleen de gelovigen nam hij mee, maar ook de toen al eeuwenoude archieven van zijn kerk. Natuurlijk mocht het beeld van de Zwarte Madonna niet achterblijven. Onder haar hoede vatte deze herder met zijn kudde een tocht aan van 1500 km door onherbergzaam landschap. Het beeld is nu nog te zien in de Sint Polycarpuskerk in Izmir, het vroegere Smyrna.

In die welvarende havenstad begonnen de vluchtelingen aan een nieuw leven. Door de volgende eeuwen heen werden de met zo veel moeite bewaarde archieven verrijkt met een alomvattende lijst van geboorte-, huwelijks-, doop- en overlijdensakten van vele generaties Mirzian, ondertussen veranderd in Mirzan. Smyrna dankte haar welvaart mede aan deze hardwerkende immigranten, die aan de stad handelaars, bankiers, en ambachtsslui leverden. Aan die welvaart kwam

Sœur Thérèse Mirzan 50 jaar
(1862, Smyrna – 1956, Ano Syros)

Syros is en blijft een verrassend eiland met de wonderlijkste verhalen, zoals dat van Zuster Thérèse Mirzan, in de vorige eeuw moeder-overste van het klooster van Sint Sebastiaan in de middeleeuwse bovenstad, Ano Syros. Een paar jaar geleden wilde een Brusselse vriendin aan haar kleinkinderen de oorsprong van de familienaam Mirzan uitleggen. Daartoe klom zij in de stamboom van haar man. Zo ontdekte zij dat diens oudtante nog niet zo lang geleden moeder-overste was van een kloosterorde op ons eiland.

FOTO'S: AUTEURS EN ARCHIEF FAMILIE MIRZAN

abrupt een einde op 13 september 1922 toen de 'parel van de Middellandse Zee' in de as werd gelegd. Maar niet alles ging verloren in de vlammenzee.

Sœur Thérèse

In 2014 reisde het met ons bevriende Brusselse echtpaar Mirzan naar Izmir. Vriendin Thérèse (puur toeval) had inmiddels ontdekt dat de priester van de Sint Polycarpus-parochie bij het uitbreken van de brand de archieven veilig had gesteld in het aangrenzende Franse consulaat. Deze documenten bevinden zich nu in het *Centre des Archives Diplomatiques de Nantes*. Van groot belang voor onze vriendin was het *dossier Mirzan, série Constantinople, correspondance avec les échelles* (= handelsknooppunten, red.): *Smyrne n° 47*; een ware Sesam open u: een verzameling geschriften, in 1784 in het Armeens opgesteld door een telg van de familie Mirzan en in 1874 in het Frans vertaald door een *Père Méchitariste*. Daarin ontdekte ze de genealogie van de familie Mirzan vanaf de 16e eeuw tot 1784, gebaseerd op de parochiale registers van de Dominicanen in Khosjekasjene.

Terug naar Smyrna. Op 26 december 1862 noteerde de priester van dienst de geboorte van Marie Thérèse Catherine Mirzan, dochter van Laurent Polycarpe Mirzan en Uranie de Caravel. Al op jonge leeftijd voelde het meisje zich aangetrokken tot een leven in dienst van de armen en hulpbehoevendenden.

Zij deed haar postulaat (kloosterproeftijd, red.) bij de Kapucijner Orde in Constantinopel. Daarna verbleef zij zes maanden in Pa-

rijs, in het moederhuis van de *Filles de la Charité de Saint Vincent-de-Paul*. Op 12 november 1892 trad zij toe tot deze Orde. Ze werd naar Skoútari gestuurd, aan de Aziatische kant van Constantinopel. Daar gaf ze acht jaar lang les aan Griekse, Armeense en Turkse kinderen. Mede dankzij haar talenkennis (Frans, Grieks en Turks) werd ze als 'Dienares der Armen' overgeplaatst naar Syros, waar ze voet aan wal zette op 1 augustus 1900. Ze was toen 38. Op die leeftijd en met haar ervaring was ze de ideale persoon om het *Hôpital de Syra* te leiden. Deze Franse instelling lag hoog in de bovenstad, in de schaduw van de burchkerk Ayos Yoryos. De bedelorde waartoe Zuster Thérèse behoorde was al werkzaam op Santorini sinds 1841 en had zich in 1884, op aandringen van de plaatselijke bisschop, uitgebreid naar Syros. De Zusters hadden hun handen vol. *Sœur Thérèse* betrok een van de door tuinen omgeven paviljoenen achter de kapel van de Sint Sebastiaan parochie. Zij nam de leiding van een drukbezochte polikliniek. Alle eilandbewoners, ook de allerarmsten, waren er welkom. Voor de ouden van dagen richtte zij een rusthuis op; voor de kleintjes, waaronder veel weeskinderen, een crèche. Het geheel vormde een dorp op zich met moestuinen, een eigen waterput, gaarkeukens, verscheidene eetzaal en een huishoudschool. Het twee verdiepingen tellende ziekenhuis bood kamers voor één, twee of vier personen.

Verval

In mei 2015 kwamen onze Brusselse vrienden naar Syros. Mijnheer Mirzan werd steevast in het Grieks aangesproken omdat zijn Levantijnse afkomst nog zo duidelijk herkenbaar is. Samen met een Syrië-vriend speelden we voor gids en loodsten hen door het labyrint van de oude stad. Wij waren gewend aan de vervallen staat van het toenmalige ziekenhuis en alles eromheen. Alleen de Sint Sebastiaan kerk doet nog dienst en wordt dus mooi onderhouden. Een verroest smeedijzer hek ernaast geeft toegang tot een overwoekerde tuin. Met ontzag beklommen we de marmeren trappen die naar lege zalen met gapende ramen leiden. Een trap op, een gang door, een trap af, weer een gang,

Links en onder:

Alleen de Sint Sebastiaan kerk doet nog dienst en wordt dus mooi onderhouden

land, dankzij de katholieke stichting *To Kastri*. De initiatiefneemster werd een paar jaar geleden in Brussel gehuldigd met een prijs van de Europese Commissie. Zo verweeft het verleden zich met het heden.

Eerste Wereldoorlog

Terug naar dat verleden: *Sœur Thérèse* stond niet alleen aan het hoofd van het ziekenhuis, ze hield ook de boekhouding bij en was een hardnekkige *fundraiser*, zoals dat nu heet. Maar haar al zware taak zou nog zwaarder worden. Van april 1915 tot juni 1916 eiste de rampzalig voor de geallieerden verlopen Gallipoliveldtocht 250.000 slachtoffers, zowel aan geallieerde als aan Turkse kant. De zee-engte van de Dardanellen lag bezaaid met mijnen en was maandenlang het jachtterrein van Duitse onderzeeërs. Vooral de Franse mijnenvegers moesten het ontgelden. Onder constant kanonnenvuur vanaf de kust werden de gewonden dag en nacht in kleine

weer trappen... Op en neer, op en neer, en dat, jarenlang, in gehaast tempo door een niet meer zo jonge Zuster Thérèse. We hoopten dat ze zo nu en dan kon uitblazen in de schaduw van een olijfbom, met zicht op het geschitter van de zee. Maar kijk: een niveau lager in die tuin is er weer leven. Het ruikt er heerlijk naar bakken en braden. De oude gaarkeukens leveren nog steeds werk en lekker eten aan de minder gegoeden van het ei-

De bezorgdienst van stichting *To Kastri*, die maaltijden brengt bij de minder gegoeden van het eiland

Op de *Syra New British Cemetery*: A soldier of the Great War, known unto God

verzorgd'. De Franse consul was hiervan getuige en schreef een rapport aan zijn ambassade in Athene: 'Frankrijks kinderen werden met liefde omringd door de moederlijke zorgen van de Zusters. Dankzij hen vonden zelfs de allerzieksten hun levensvreugde terug en werd hun heimwee verzacht.' Dit rapport maakte zo'n indruk op de Franse autoriteiten dat deze, jaren later, *Sœur Thérèse* zouden eren met het *Croix d'Argent de la Légion d'Honneur*.

Ondertussen woedde de oorlog in de Egeïsche Zee voort. In 1916 werd het hospitaalschip de *Braemer Castle* door een mijn geraakt. De overlevende bemanning van het zwaargehavende schip werd overgebracht naar het Franse ziekenhuis van Syros. In 1917 werd het transportschip *Arcadian* getorpedeerd. De 30 slachtoffers van die ramp spoelden aan op de stranden van de verschillende Cycladeneilanden. In 1921 kwam het *Syra New British Cemetery* tot stand. Op die plek vonden 111 manschappen, onder wie 30 zee-lui, hun laatste rustplaats. Als we in de buurt zijn, leggen we een bloemetje op een van de graven in het door de *Commonwealth War Graves Commission* keurig bijgehouden kerkhof aan de voet van Ano Syros. *A soldier of the Great War, known unto God* lezen we op de meeste grafstenen.

1922

Ook na 1918 werd de Zusters weinig rust gegund. De Klein-Aziatische Catastrofe met de zoveelste reeks wreedheden en misère volgde WO I op de voet. In september 1922 werd Smyrna met de grond gelijk gemaakt. Vanaf eind 1922 nam *Thérèse* de zorg op zich voor een groeiend aantal weesjes. Samen met andere eilanden en enkele steden op het vaste

bootjes naar de hospitaalschepen vervoerd. Al tijdens de eerste weken van het offensief kwamen de uitgeputte manschappen van het Frans-Levantijns expeditiekorps aan op Syros. De zwaksten en de zwaargewonden stroomden het *Hôpital Français* binnen. Velen dankten hun leven aan de goede zorgen van de Zusters. Er was gebrek aan chirurgen voor de operatiezaal en aan geschoold personeel voor de ziekenboegen. Ondanks al het

extra werk, en te midden van zoveel chaos en ellende, hield *Sœur Thérèse* het hoofd koel. Zij werkte onvermoeibaar door. Er zijn foto's en brieven uit die tijd. We zien haar in haar donkerblauwe habijt, onder de sneeuwwitte vleugels van haar stijf gesteven kap, gaande van het ene ziekbed naar het andere. Vaak bleef ze bij zo'n ijzeren ledikant staan en sprak een bemoedigend woord. De patiënten zeiden over haar 'ze heeft ons als een moeder

Voormalig *Hôpital Français*

Groepsfoto van de nonnen in de tuin van het Sint Sebastiaan Klooster

land, bood Syros immers een veilige thuishaven voor de vluchtelingen uit Klein-Azië. Tezelfdertijd probeerde ze zo veel mogelijk leden van haar familie naar Syros te krijgen. Met haar hulp konden deze vluchtelingen een nieuw leven opbouwen. Maar de vrouw die zo in aanzien stond bij de Franse Staat probeerde tevergeefs de Griekse nationaliteit te bemachtigen. In 1922 was zij immers geen onderdaan meer van het Ottomaanse Rijk. In 1938, in de aanloop van de Italiaans-Duitse bezetting van Syros, richtte de toenmalige bisschop van het eiland de zoveelste smeekbede tot de Griekse minister-president Ioannis Metaxás. Die zou immers met één handtekening de Griekse nationaliteit kunnen verlenen aan *Sœur Thérèse*. Maar ook deze brief bleef onbeantwoord.

Het einde

In juni 1940, op haar 78e, gaf de moegestreden Zuster het beleid van ziekenhuis en rusthuis door aan Zuster Anna Stamboulian.

Deze had als peuter de brand van Smyrna overleefd en was al jaren werkzaam op Syros. In mei 2014 zouden wij haar bezoeken op het nieuwe adres van het rusthuis van de *Sœurs de la Charité de Saint-Vincent-de-Paul*. Dit door fondsen van de Niarchos Stichting prachtig gerestaureerde pand ligt in de wijk Vaporia, in de benedenstad van Ermoupoli. We werden begroet door Zuster Lucie, in een salon met veel verguldsel en rood pluche. Na de koffie stonden we op wat het mooiste terras van de stad moet zijn, met een onbelemmerd uitzicht over de turquoise zee. Je zou bijna wensen oud en rijk genoeg te zijn voor een kamer hier! Helaas was de toen al hoogbejaarde Zuster Stamboulian die ochtend te verward om ons te ontvangen. Toch wilde Zuster Lucie nog een poging doen. Met een groepsfoto van de nonnen in de tuin van het Sint Sebastiaan Klooster snelde zij naar de kamer van *Sœur Stamboulian*. Even later kon ze ons met duidelijk plezier melden dat de Zuster meteen haar Overste had herkend en

had uitgeroepen: *Mais c'est ma Sœur Thérèse de la Haute Ville!* Van de goedlachse *Sœur Lucie* hoorden we de volgende anekdote, geleverd in Levantijns getint Frans: 'Een van onze zusters wist aan boord te komen van een oorlogsbodem die in de baai van Smyrna voor anker lag. Aan dek heerste grote chaos en zij kwam in het gedrang. Een open luik werd haar bijna fataal. Eén verkeerde stap en zij verdween tot aan haar nek in het ruim, maar werd gered door de gesteven punten van haar kap. Daar hing ze, tot helpende handen haar eruit trokken. *Vous vous imaginez?* Ja, wij konden het ons zo voorstellen, en prevelden met *Sœur Lucie* 'God zij geprezen!' Op 28 januari 1956, na een lang ziekbed, stierf *Sœur Thérèse* in het klooster van Sint Sebastiaan, in haar geliefde Ano Syros. Ze kreeg een grootse begrafenis. Maar op het katholieke kerkhof is van haar laatste rustplaats niets te bekennen: als bedelzuster blijft zij nederig en letterlijk onopgemerkt na dat zo verdienstelijke leven. 🙏